

ครูสอนภาษาและบทบาทที่ต้องปรับเปลี่ยน

ดร. กาญจนา ปราบพาล

ครูสอนภาษาจำเป็นต้องพัฒนาตนเองตลอดเวลาเพื่อให้มีความรู้ที่เป็นปัจจุบัน และสามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์การเรียนการสอนภาษาเปลี่ยนไปตามยุคสมัย แต่ละช่วงเวลานักทฤษฎี นักวิจัย และนักปฏิบัติมีส่วนช่วยให้ศาสตร์การเรียนการสอนภาษาพัฒนาขึ้นจนมาเป็นแนวคิดการเรียนการสอนภาษาในปัจจุบัน องค์ความรู้แต่ละยุคสมัยมีส่วนช่วยให้ครูสอนภาษาเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ภาษา เนื้อหาที่จะนำมาสอน วิธีการเรียนการสอน และวิธีการวัดและประเมินผล

ในสมัยแรก ๆ การเรียนการสอนภาษาจะอิงอยู่กับผลการวิเคราะห์ภาษาของนักภาษาศาสตร์กลุ่มต่าง ๆ เช่น นักภาษาศาสตร์กลุ่มวิเคราะห์โครงสร้าง (structuralists) กลุ่มไวยากรณ์ปริวรรต (transformationalists) และกลุ่มภาษาศาสตร์สังคม (sociolinguists) กลุ่มวิเคราะห์โครงสร้าง เช่น Fries และ Bloomfield เน้นความแตกต่างของภาษาที่หนึ่งและภาษาที่สองโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (contrastive analysis) และแยกองค์ประกอบของภาษาเป็นเสียง ศัพท์ และโครงสร้าง เน้นรูปแบบมากกว่าความหมาย กลุ่มนี้มีความเห็นสอดคล้องกับนักจิตวิทยา เช่น Skinner ที่เสนอทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองและเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากการฝึก ผลที่มีต่อการเรียนการสอนภาษาคือ เนื้อหาของบทเรียนที่ใช้สอนจะนำมาจากความแตกต่างของภาษาแรกและภาษาที่สองที่นักภาษาศาสตร์วิเคราะห์ และวิธีการสอนก็ใช้การจำรูปแบบ เป็นวิธีการที่เรียกว่า “Audio - Lingual Approach” ซึ่งเน้นการฟัง - การพูด

ต่อมานักภาษาศาสตร์กลุ่มไวยากรณ์ปริวรรตนำโดย Chomsky ไม่เห็นด้วยกับวิธีการของกลุ่มวิเคราะห์โครงสร้าง เพราะมีความเห็นว่าความหมายสำคัญกว่ารูปแบบ และองค์ประกอบของภาษา เช่น ความหมายและโครงสร้างแยกออกจากกันไม่ได้ การเรียนภาษาโดยวิธีท่องจำมีส่วนช่วยในการเรียนภาษาน้อยมาก ในทางจิตวิทยานักจิตวิทยาก็ไม่เชื่อว่าการท่องจำมีความสำคัญในการเรียนรู้และเชื่อว่ามนุษย์มีความสามารถในด้านความคิด แนวความคิดนี้มีผลต่อการเรียนการสอน ภาษาจึงเปลี่ยนวิธีการจากการเน้นรูปแบบมาเน้นความหมายและความเข้าใจเป็นแบบ “Cognitive Approach” และให้ความสำคัญกับการอ่าน และการเขียน

ในระยะหลังนักภาษาศาสตร์กลุ่มไวยากรณ์ปริวรรตได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักภาษาศาสตร์สังคม เช่น Hymes และ Halliday ว่าวิธีการวิเคราะห์ภาษาของ Chomsky ไม่สามารถอธิบายการใช้ภาษาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้การวิเคราะห์ก็ไม่คลุมถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับองค์ประกอบอื่นนอกเหนือจากภาษานักภาษาศาสตร์กลุ่มสังคมให้ความสำคัญกับสถานะทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน อิทธิพลที่มีต่อการเรียนการสอนภาษาคือ ทำให้เกิดการสอนภาษาแบบเน้นสถานการณ์หรือ “Situational Approach”

ต่อมานักภาษาศาสตร์กลุ่มภาษาปฏิบัติ (pragmaticists) เช่น Spolsky และ Oller มองภาษาว่าผู้เรียนภาษาควรใช้ภาษาเป็นเครื่องมือเพื่อการสื่อความคิดและความรู้สึก โดย Oller (1978) กล่าวว่า

“Pragmatics is about how people communicate information about facts and feelings to other people through the use of language.”

และกล่าวว่าแนวคิดเรื่องปฏิบัตินิยมมองได้ 3 ด้าน คือ ด้านภาษาศาสตร์ ด้านปรัชญา และด้านการเรียนการสอน ทางด้านภาษาศาสตร์ “pragmatics” เป็นองค์ประกอบของภาษาศาสตร์อีกส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวภาษาและประสบการณ์ของผู้ใช้ภาษา ในขณะที่การศึกษาเรื่องโครงสร้างเป็นการศึกษาเรื่องส่วนประกอบของประโยค ส่วนการศึกษาความหมายของข้อความที่เปลี่ยนไปตามบริบท ดังนั้นหากพิจารณาลักษณะธรรมชาติของภาษาและการใช้ องค์ประกอบทั้งสามจึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้

ในทางปรัชญา นักปรัชญา เช่น James และ Pierce มองภาษาในแง่ของการปฏิบัติ ซึ่งการมองเช่นนี้ไม่ต่างจากการมองในด้านแรกคือ ให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาจริง ซึ่งไม่แยกตัวภาษาออกจากผู้ใช้ภาษา ประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้ Dewey (1965) กล่าวว่าภาษาเป็นเครื่องมือสำหรับแสดงความคิดเห็นของแต่ละบุคคล ในการสื่อสารจึงไม่สามารถแยกภาษาออกจากประสบการณ์ของผู้ใช้ ภาษาโดยตัวเองไม่มีความหมาย ผู้ใช้ภาษาเป็นผู้กำหนดความหมายขึ้นมา ความคิดนี้เป็นความคิดพื้นฐานของการมองภาษาเพื่อการสื่อสาร Watzlawick, Beavin และ Jackson (1967) เสนอว่าการสื่อสารคือ การมองภาษาอย่างเป็นระบบที่มีความต่อเนื่องและเกี่ยวข้องกับความคิดและความสนใจของผู้ใช้ภาษา การมองภาษาในด้านการสื่อความหมายมีผลต่อการเรียนการสอนภาษาที่เน้นการปฏิบัติ

ในแง่มุมมองของการเรียนการสอนภาษา การสอนภาษาที่จะช่วยให้ผู้เรียนนำภาษาไปปฏิบัติได้ในสถานการณ์จริง บทเรียนจะต้องอยู่ในระดับของภาษาที่ใช้จริงคือ มีความต่อเนื่อง มีความสมบูรณ์ในตัวเอง มีความเป็นธรรมชาติ และบทเรียนควรสัมพันธ์กับประสบการณ์ของผู้เรียน บทเรียนที่ไกลตัวผู้เรียนและไม่สามารถเชื่อมโยงกับประสบการณ์และความรู้ทั่วไปของผู้เรียนได้ ย่อมไม่มีความหมายและอาจทำให้ผู้เรียนขาดแรงจูงใจ บทเรียนที่น่าสนใจอาจประกอบไปด้วยรูปภาพ แผนภูมิ หรือแม้แต่น้ำเสียงและกิริยาท่าทางของผู้สอน แนวความคิดนี้สอดคล้องกับแนวความคิดการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารหรือ “Communicative Approach”

การเรียนการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารเกิดจากความคิดของครูสอนภาษาที่มองภาษาในแง่ของการใช้ภาษา ซึ่งเป็นความคิดต่อเนื่องจากแนวคิดของนักปฏิบัตินิยมที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน ครูสอนภาษามองภาษาในแง่การเรียนการสอนว่าทำอะไรจึงจะสามารถช่วยผู้เรียนให้ใช้ภาษาสื่อสารได้ และเชื่อว่าหลักสูตรของนักภาษาศาสตร์บางกลุ่มไม่สามารถช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนภาษามากนักเพราะมุ่งวิเคราะห์เฉพาะตัวภาษาโดยไม่คำนึงถึงองค์ประกอบอื่นที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน Widdowson (1978) เน้นถึงความแตกต่างระหว่างความรู้เกี่ยวกับภาษา (usage) และความสามารถการใช้ภาษา (use) ความรู้เกี่ยวกับภาษาคือ ความรู้เรื่องระบบของภาษา ได้แก่ ความรู้เรื่องเสียง ศัพท์ และโครงสร้าง ส่วนความสามารถการใช้ภาษาคือ การนำความรู้เกี่ยวกับภาษามาใช้ได้ สถานการณ์ที่ผู้ใช้ภาษาต้องการสื่อความหมาย ความสามารถในการสื่อสารจำเป็นต้องมีความรู้ทั้งสองประเภท แต่ความรู้เกี่ยวกับภาษาเพียงอย่างเดียวไม่เป็นหลักประกันว่าผู้เรียนจะสื่อสารความรู้สึกรู้สึกนึกคิดได้ แต่ถ้าผู้เรียนสามารถสื่อสารได้โดยใช้ภาษาอย่างถูกต้องแสดงว่าผู้ใช้ภาษามีความรู้ในเรื่องแรก

การช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร Krashen (1982) เสนอการเรียนรู้ตามธรรมชาติที่ใกล้เคียงกับการเรียนรู้ภาษาแรก ซึ่งเน้นความสามารถในการใช้ภาษาตามแนวคิดของ Widdowson กระบวนการเรียนรู้นี้ต่างจากกระบวนการวิเคราะห์ของนักภาษาศาสตร์ แต่เป็นกระบวนการที่ผู้สอนต้องจัดสภาพแวดล้อมให้สามารถ

จิตใจผู้เรียนในการนำภาษาไปใช้ได้ ซึ่งภาษาที่ใช้สอนต้องไม่ยากหรือง่ายจนเกินไป สิ่งที่สอนตรงกับความต้องการของผู้เรียน สื่อการเรียนการสอนเน้นที่ความหมายและรูปแบบที่ถูกต้อง บรรยากาศในการเรียนไม่เครียดและครูทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือ ช่วยปรับข้อมูลทางภาษาที่ยากเกินระดับให้เหมาะกับความสามารถของผู้เรียนถ้าสภาพการเรียนการสอนอยู่ในลักษณะนี้จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ภาษาตามธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนใช้ภาษาได้ในที่สุด

การประยุกต์หลักการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมการสอนภาษาของแต่ละแห่ง บางแห่งได้ผลเพราะมีปัจจัยเอื้อทั้งสภาพแวดล้อมการใช้ภาษา ครูมีความเข้าใจในหลักการและมีความสามารถที่จะประยุกต์ได้ในห้องเรียน บางแห่งการนำความคิดนี้ไปปฏิบัติก็ไม่บรรลุวัตถุประสงค์เท่าที่ควรเพราะมีข้อจำกัดหลาย ๆ ด้าน ทั้งผู้สอน สภาพแวดล้อมการใช้ภาษา สภาพห้องเรียน จำนวนผู้เรียน เป็นต้น ทั้งนี้มิใช่หมายความว่าหลักการจะไม่ถูกต้องแต่การนำไปปฏิบัติต้องมีการปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ครูมีความสามารถและทัศนคติที่จะนำไปประยุกต์ด้วย ภายหลังมีผู้วิจารณ์การสอนภาษาเพื่อการสื่อสารเพราะผู้เรียนใช้ภาษาไม่ได้ Celce-Murcia (1998) จึงเสนอแนวคิดแบบ “principled communicative approach” ซึ่งมีจุดประสงค์ช่วยผู้เรียนให้สื่อความหมายได้ โดยครูมีบทบาทสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องทั้งรูปแบบและความหมาย

ในประเทศไทย การสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศต่างจากการสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง ครูสอนภาษาจึงต้องพยายามหาข้อมูลทางภาษาให้ผู้เรียนได้สัมผัสและได้ใช้มากที่สุด ทั้งยังต้องจูงใจผู้เรียนอีกด้วย ในระดับอุดมศึกษาวิธีการที่อาจจะช่วยให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของภาษาและเรียนภาษาอย่างมีวัตถุประสงค์ที่แน่ชัด คือ การสอนภาษาเฉพาะสาขาวิชา (English for Specific / Special Purposes หรือ ESP) Mackay และ Mountford (1978) เสนอว่าภาษาอังกฤษเฉพาะสาขาวิชา ได้แก่

1. ภาษาอังกฤษที่ใช้ในงานอาชีพ เช่น ภาษาอังกฤษสำหรับพนักงานรับโทรศัพท์ ภาษาอังกฤษสำหรับนักบิน เป็นต้น
2. ภาษาอังกฤษสำหรับพนักงานปฏิบัติการ เช่น ภาษาอังกฤษสำหรับเสมียนโรงแรม ภาษาอังกฤษสำหรับช่างเครื่อง เป็นต้น
3. ภาษาอังกฤษในวงการวิชาการ เช่น ภาษาอังกฤษสำหรับแพทย์ ภาษาอังกฤษสำหรับวิศวกร เป็นต้น

แต่ Stevens (1977) แบ่งภาษาอังกฤษเฉพาะสาขาวิชาเป็น 2 ประเภท คือ

1. ภาษาอังกฤษเพื่องานอาชีพ
2. ภาษาอังกฤษเพื่อการศึกษ

ในการสำรวจวัตถุประสงค์การเรียนการสอนภาษาอังกฤษในประเทศไทย กาญจนา ปราบพาล ภัสสร ลิงคาลาณิช และ อรอนงค์ หิรัญบุรณะ (2528) เสนอ วัตถุประสงค์การเรียนการสอนภาษาอังกฤษเป็น 3 ประเภท คือ

1. ภาษาอังกฤษที่ใช้ในชีวิตประจำวัน
2. ภาษาอังกฤษที่ใช้ในการศึกษา
3. ภาษาอังกฤษที่ใช้ในงานอาชีพ

การใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายได้ในแต่ละประเภท ผู้ใช้ภาษาจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาภาษา ทักษะทั่วไปในการใช้ภาษา เนื้อหาของภาษาอังกฤษเฉพาะสาขาวิชา กลวิธีการสื่อสารและทักษะการใช้ภาษาเฉพาะด้าน ลักษณะของข้อมูลทางภาษาต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการสื่อสารเฉพาะด้าน ดังที่ Widdowson กล่าวว่า

Learning Purpose และ Language Use ต้องสัมพันธ์กัน และการที่จะใช้ภาษาได้นั้นผู้ใช้ภาษาต้องมีความรู้เรื่องภาษา ส่วนวิธีการที่จะช่วยผู้เรียนให้ถึงจุดหมายได้มีรูปแบบหลากหลาย

ในยุคโลกาภิวัตน์และยุคข้อมูลข่าวสาร ผู้เรียนมีโอกาสดูสัมผัสกับข้อมูลทางภาษาแบบหลากหลายเป็นลักษณะของภาษาที่ใช้จริงในการสื่อสาร ครูสอนภาษาจึงมีโอกาสดึงเอาข้อมูลเหล่านี้มาใช้ให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียน เช่น จัดกิจกรรมเสริมบทเรียนโดยใช้ข้อมูลทาง Internet ใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในการให้ feedback ที่ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ครูสอนภาษาในปัจจุบันจึงต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากเดิมที่ถ่ายทอดความรู้เนื้อหาทางภาษาเพียงอย่างเดียว มาเป็นผู้จัดกิจกรรมโดยนำข้อมูลทางภาษามาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เปลี่ยนจากการเน้นที่ครูมาเน้นที่ผู้เรียนว่าจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาให้เกิดประโยชน์ต่อการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างไร ดังที่ได้เสนอในตอนต้นว่า ศาสตร์ของการสอนภาษามีการพัฒนาตลอดเวลา ครูสอนภาษาจะยึดถืออยู่ที่แนวคิดใดแนวคิดหนึ่งไม่ได้ ครูสอนภาษาจำเป็นต้องติดตามความรู้ในศาสตร์ที่เป็นปัจจุบัน สามารถนำความรู้มาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียน และในขณะเดียวกันต้องติดตามความก้าวหน้าของโลกและพัฒนาตนเองตลอดเวลา ครูสอนภาษาจึงจะสามารถทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมในยุคโลกาภิวัตน์

วิธีการเรียนการสอนแบบเรียนรู้ด้วยตนเองที่จะช่วยฝึกผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาให้ผสมผสานความรู้ภาษาอังกฤษและความรู้ด้านเนื้อหา คือ การเรียนการสอนโดยใช้ Internet ทั้งนี้เพราะว่าข้อมูลภาษาที่ผู้เรียนสามารถสัมผัสได้มีทั้งข้อมูลที่ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อค้นคว้าหาความรู้และใช้ในการประกอบอาชีพ สำหรับลักษณะของภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่ครูสอนภาษาสามารถจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนฝึกฝนด้วยตนเองได้ เช่น การหาข้อมูลจาก Web Sites ต่าง ๆ เช่น Yahoo, CNN, ESL Cafe เป็นต้น สำหรับภาษาอังกฤษเพื่อการศึกษา ครูอาจให้ผู้เรียนสืบค้นข้อมูลจาก ERIC และ electronic journal หรือแม้แต่การศึกษาแบบทางไกล (Distance Education) หรือรับทราบความก้าวหน้าในการเรียนการสอนแบบ neteach เป็นต้น สำหรับข้อมูลทางภาษาในการประกอบอาชีพ จะมี Web Sites แยกไปตามสาขาวิชา เช่น ภาษาอังกฤษสำหรับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ภาษาอังกฤษสำหรับแพทย์ และภาษาอังกฤษสำหรับธุรกิจ เป็นต้น (รายละเอียดสำหรับ Web Sites ต่าง ๆ ที่ครูสอนภาษาสนใจสามารถอ่านได้จาก *The Internet Guide for English Language Teachers* โดย Dave Sperling, 1997)

ข้อมูลทางภาษาเหล่านี้คงเป็นเพียง “input” ถ้าใช้นิยามของ Krashen (1982) ครูสอนภาษามีหน้าที่จะช่วยแปลง “input” เหล่านี้เป็น “intake” คือ ผู้เรียนสามารถซึมซับ เข้าใจ และนำไปใช้ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการและกระบวนการในการจัดกิจกรรมซึ่งเป็นหน้าที่ของครูสอนภาษาโดยเฉพาะ Goodwyn, Clarke และ Adams (1997) เสนอว่า ครูสอนภาษาในอนาคตจะใช้คอมพิวเตอร์ในหลักสูตรการเรียนการสอนภาษา เพราะจะช่วยพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียน และความสามารถในการสื่อสารกับประชาคมโลก

จะเห็นได้ว่าถ้าครูสอนภาษาไม่ติดตามความรู้ตลอดเวลา เราอาจจะมองวิธีการเรียนการสอนภาษาตามยุคสมัยที่เราได้เรียนมา ซึ่งเป็นความรู้บางส่วนขององค์ความรู้ทั้งหมด และเป็นองค์ความรู้ที่อาจไม่เป็นจริงในปัจจุบัน ครูสอนภาษาจึงต้องพัฒนาตนเองตลอดเวลาโดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ที่ครูต้องเตรียมเยาวชนของเราให้ทัดเทียมและสามารถแข่งขันกับเยาวชนของชาติอื่นได้

บรรณานุกรม

- Celcia - Murcia, M. 1998. "On Directness in Communicative Language Teaching." *TESOL Quarterly*, Vol. 32, No. 1 (Spring 1998), pp. 116 - 119.
- Goodwyn, A., Clarke, S. and Adams, A. 1997. "The Future Curriculum in English and IT: How Teachers and Student - Teachers View the Relationship." *Journal of Information Technology for Teacher Education*, Vol. 6, No. 3, pp. 227 - 239.
- Krashen, S.D. 1982. *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Oxford: Pergamon Press.
- Mackey, R. & Mountford, A. (Eds.). *English for Specific Purposes*. London: Longman, 1978.
- Oller, J.W. Jr. Pragmatics and Language Testing. In B. Spolsky (Ed.), *Approaches to Language Testing*. Arlington, Virginia: Center for Applied Linguistics, 1978.
- Sperling, D. 1997. *The Internet Guide for English Language Teachers*. New Jersey: Prentice Hall Regents.
- Stevens, P. 1977. The Teaching of English for Special Purposes. In P. Stevens (Ed.), *New Orientations in the Teaching of English*. London: Oxford University Press.
- Watzlawich, P., Beavin, J.H. & Jackson, D.D. *Pragmatics of Human Communication. A Study of International Patterns, Pathologies and Paradoxes*. New York: W.W. Norton & Company, Inc., 1967.
- Widdowson, H. G. 1983. *Learning Purpose and Language Use*. London: Oxford University Press.
- Widdowson, H. G. 1978. *Teaching Language as Communication*. London: Oxford University Press.
- <http://www.cal.org/ericcl/>
- <http://www.CNN.com>
- <http://www.edoc.com/ejournal/>
- <http://www.eslcafe.com/>
- <http://www.hut.fi/~rvilmi/EST/>
- [http://www.interserver.miyazaki-med.ac.JP/~Kimball/med/1. Html/](http://www.interserver.miyazaki-med.ac.JP/~Kimball/med/1.Html/)
- <http://www.wfi.fr/volterre/businessenglish.html/>
- <http://www.yahoo.com/>
- กาญจนา ปรวบพาล ภััสสร สิงคาลวณิช และอรอนงค์ หิรัญบุรณะ. *การสำรวจวัตถุประสงค์เชิงปฏิบัติของการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในสามระดับของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.